

שמירת הלשון

קבלת פרשנות הנחשבת כלשון הרע - לשון הרע

ו, ז-י

הרב חיים סבתו

חפץ חיים, הלכות לשון הרע כלל ו סעיפים ז-י

חלק ראשון: הלכות איסורי לשון הרע, כלל ו, ז

ידע דקשם שכתבנו בשם הפוסקים, דמן התורה אסור להאמין דברי גנות, שמספרים על חבריהם, כן הדיו, אפלו אם יודע שהדברים שספר לו הוא אמת, אך יש בהם לצדד לכאן ולכאן, והמספר לו דן אותו לכף חוב, ועל ידי זה הוא מגנה אותו, וידוע דמצוה להשומע לדון אותו לכף זכות, (והוא דינא דגמרא בשבועות (דף ל') ומצות עשה דאורייתא לכמה פוסקים), והעובר על זה ואינו דן אותו לכף זכות והוא מסכים להמספר בגנותו, לא די שעבר על (ויקרא י"ט ט"ו): "בצדק תשפט עמיתך", אלא הוא גם כן נכלל (כ) בשם מקביל לשון הרע, כיון דעל ידי שלא דן אותו לכף זכות, ממילא נשתרבו עליו הדברי גנות.

חלק ראשון: הלכות איסורי לשון הרע, כלל ו, ח

וכל זה, אפלו אם הספור היה על איש בינוני, אשר דרכו לזהר מן החטא ופעמים יכשל בו, וכל שכן אם הספור היה על איש ירא אלהים, שעליו שגך יותר מצות עשה ד"בצדק תשפט עמיתך" (כמבואר ברמב"ם פרק א' דאבות משנה ו', ובשערי תשובה לרבנו יונה, במאמר ר"ח) והוא עובר על זה ודן אותו לכף חוב ומסכים להמספר בגנותו, בודאי עובר על אסור קבלת לשון הרע*.

*ועתה נבאר מה שנכשלין בזה, בעונותינו הרבים, בענין קבלת לשון הרע בלי ראות, ואציר ציור אחד וממנו יקיש המשכיל לכל כיוצא בזה, והוא, מה שמצוי כשאחד יוצא מבית דין חייב, והוא מספר לחברו ומסדר דברי זכותו לפניו לאמר: ראה בעצמך איך שהדין עמי, ובית דין פסקו מהפך להפך, ואם היה בא דין שלי לפני רב פלוני ופלוני, שהוא מפרסם לחכם, בודאי היה מבין האמת עם מי ולא היה פוסק פסק מהפך ומקלקל כזה. ומדבר עוד על הבית דין עבור זה דברי חרופין וגדופין, אשר אין להעלות על הכתב. ואם חברו משיבו אינני מאמין שיפסקו כן, יאמר לו: ראה את הפסק וקרא אותו היטב ותראה בעצמך אשר לא בדעת ובהשכל נעשה, והוא מראה את הפסק וקורא אותו פעם אחרי פעם, ובכל פעם הוא מתפלל יותר, ומוצא גם כן בהפסק דברים אשר לא נראו לו לפי דעתו, [כידוע שפסקי בעלי בתים אינן שוין לפסקי התורה הקדושה], עד שנחלט בעיני שניהם, שהרב או הבית דין שבעיר הזאת אין להם שקול הדעת לידע איך לפסק דין על בריו. ועתה נבוא

כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

לעניננו, ראה איך בשאט נפש עבר על לאו ד"לא תשא שמע שוא", ועל עשה ד"בצדק תשפט עמיתך", ועוד שארי לאוין המבארין לעיל בפתיחה, ואלו היה השומע הולך בדרך התורה הקדושה, כשבא אחד לפניו בענין כזה, בודאי החיוב מטל עליו, אם יכול להוציא אף מלב הבעל דין, שלא יהיה לו תרעומות על הבית דין, ולהרחיב לפניו בדברי אמתלאות, שעל הבית דין אין שום עולה, חס ושלום, שהם פוסקין כפי המבאר בתורה הקדושה על פי הטענות, ואין לו לדיון, אלא מה שענינו רואות, כי יש כמה פעמים, שאף שהאמת עם אחד, אף על פי כן נסבב מן השמים להשני שיזכה בדיון, כמאמרם בברכות (דף ז'): ולא עוד אלא שזוכה בדיון, שנאמר: "מרום משפטיך מנגדו" וכו', ואפשר דמזלא דהאי גברא קגרים, (מזל אותו אדם גורם), [וכדאיתא בהרא"ש ש פרק אחד דיני ממונות סימן ה', ועין שם בפלפולא חריפתא סעיף קטן י"ח], ואין לך לדאג, בודאי הקדוש ברוך הוא ישלים את גזלתך ממקום אחר, כמאמר: ולא עוד אלא שמטריחין אותי להשיב הגזלה לבעליו, וכיוצא באלה דברי נחומים להסיר הצער מלבו ולהוציא מלבו התרעמת שעל הבית דין [ועין לקמן בכלל ט' בבאר מים חיים סעיף קטן ה', מה ששיר לענין זה]. ואם רואה, שדבריו לא יועילו, על כל פנים יש לו להתחזק על עצמו, שלא לקבל לדברי הגנות והתרעמת של חברו, שהוא מתרעם על הבית דין שבעיר, כי האסור של קבלת לשון הרע והמצוה ד"בצדק תשפט עמיתך" הוא נאמר, אפלו על סתם אנשים מישראל, וכל שכן על מי שמחזק בעיר לתלמיד חכם, ובדידה המצוה ד"בצדק תשפט" הוא אפלו אם הדרך לכף חוב מכריע הרבה יותר מלכף זכות, (וכמו שכתב הרבנו יונה בשערי תשובה במאמר רי"ח, עין שם, והוא כעין מאמר הגמרא בברכות י"ט) אם ראית וכו', עין שם), כל שכן בזה שהכף זכות מכריע הרבה יותר, כי ידוע הוא לכל יודעי דת ודין, שפעמים הרבה הדין משתנה מפני טענה אחת או מפני סברא אחת, ואפלו אם הוא חכם גדול בתורה ורואה הוא לפי דברי הבעל דין, שהוא מספר לו את טענותיו שהדין עמו, עם כל זה יש לו לחשב עליו, פן לא טען כך בשעת מעשה, ורק עתה, אחר שיצא חייב מבית דין, נתישב בדעתו שהיה לו לטען כך וכך. הכלל בענין זה יש הרבה והרבה מעניני זכות שנוטה יותר מלכף חובה, ואפלו אם הפך על כל צדדי הענין, ואין לו על הבית דין שום זכות, עם כל זה מן התורה אסור להחליט עליהם ולומר, שאינם יודעים היאך לפסק דיני התורה, אלא יש לילך אל הרב או אל הבית דין ולדרש מאתם הטעם, וכמאמרם באבות: אל תדין את חברך וכו', אולי יראה לו שהמעשה לא היה, או יראה לו את טעם דבריו, מאיזה מקום הוציא את הפסק שלו, או יודה לו ויאמר: טעיתי, כי אפלו באמוראים הראשונים מצינו שטעו בפסקי הדינים ואחר כך חזרו בהן, (וכמאמרם בנדה (דף ס"ח): הדר אוקי רבא אמורא עלה (לאחר מכן העמיד רבא אמורא) ודרש: דברים שאמרתי לפניכם טעות הם בידי, ברם כך אמרו וכו'), וכמו שנאמר בתורה: "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא", וכמו שפרש הרמב"ם בהלכותיו שפרוש הכתוב כך הוא, שיתוכח עם חברו על מה עשה לו כך וכך, ולא שניקט לו בלבו על זה, עין שם. והעובר על דברינו אלה, דהינו, שמחליט בלבו אחר ספורו של חברו שהרב או שהבית דין לא דנו את הדין יפה, וטעות היה בהוראה זו, בלי דרישה וחקירת טעם הדבר מהבית דין עצמם, עובר על כמה גופי תורה, ובפרט על אסור קבלת לשון הרע ועל לאו ד"לא תשא עליו חטא" לפרוש הרמב"ם. וכל הדין את חברו לכף זכות דנין אותו מן השמים לכף זכות.

חלק ראשון: הלכות איסורי לשון הרע, כלל ו, ט'

כְּשֶׁם שֶׁשִׁיגָה אִסוּר קִבְּלַת לְשׁוֹן הָרַע, בְּאֵם הַמְּסַפֵּר סִפֵּר לוֹ עַל אֶחָד, שֶׁעָשָׂה עִתָּה דְּבַר שְׂאִיבוֹ הַגּוֹן, שֶׁנֶּצְטַיֵּנוּ עַל זֶה, שֶׁלֹּא לְהַחְלִיט בְּלִבְנוֹ, שֶׁהַדְּבַר אֶמֶת, וְכִנֵּ"ל בְּסֵעִיף א"כָּז שִׁיגָה גַם אִסוּר קִבְּלַת לְשׁוֹן הָרַע לְעֵנֵינוּ שֶׁאֵר חֲלָקֵי אִסוּר לְשׁוֹן הָרַע, שֶׁבְּאַרְנוּ לְעֵיל, (כְּגוֹן לְבִזּוֹתוֹ (כֹּא) בְּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתָיו אוּ בְּמַעֲשָׂיו הָרָאשׁוֹנִים, כִּיּוֹן שֶׁהוּא (כֹּב) מְתַנְּהַג עִתָּה כְּשׁוֹרָה אוּ בְּחִסְרוֹן

כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

חִקְמָה, הוּ בַתּוֹרָה וְהוּ בְעֵינֵי עוֹלָם, וְכַ"ל בְּכָל ד, וְה' וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה), בְּכָל דְבָר שֶׁהוּא גְנוּת עָלָיו, שְׁנִצְטוּיָנו גַּם כּוּ, שְׁלֹא לְהִתְקַבֵּל דְבָרֵי הַמְסַפֵּר לְפָנֵינוּ לְהִתְבַּזּוֹת עַל יְדֵי זֶה בְעֵינֵינוּ, אֶת מִי שְׁנִצְטוּרָנוּ עָלָיו. כָּלְלוּ שֶׁל דְבָר: (כג) כָּל דְבָר שֶׁיֵּשׁ עַל הַמְסַפֵּר אֲסוּר עֲבוּר דְבוּרוֹ, (כד) יֵשׁ עַל הַמְקַבֵּל אֲסוּר עֲבוּר קִבְּלָתוֹ.

חלק ראשון: הלכות איסורי לשון הרע, כלל ו, י'

אִף עַל פִּי שְׁבָרְנוּ, דְקִבְּלַת לְשׁוֹן הָרַע, דְהֵיבּוּ לְהַחְלִיט בְּלִבּוֹ שֶׁהַדְּבָר אֶמֶת, אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה, מִכָּל מְקוֹם אָמְרוּ חַז"ל, דְלַחֹשׁ מִיְהוּ בְעֵי (שֶׁלֹּחַשׁוֹשׁ אִמְנֵם צָרִיר). וּבְאִזְרֵי הַדְּבָר, דְצָרִיר לְקַבֵּל אֶת הַדְּבָר (כה) בְּדָרָה חֲשֵׁשׁ בְּעֵלְמָא, הֵיבּוּ רַק כְּדֵי לְשַׁמֵּר אֶת עֲצָמוֹ מִמֶּנּוּ שְׁלֹא יִגִיעַ לוֹ הַזֶּקַע עַל יְדוֹ, וְלֹא יִהְיֶה זֶה הַדְּבָר אֶפְלוּ בְּגֵדֵר סֶפֶק דְמַעֲמִידִין לְאָדָם בְּחִזְקַת כְּשָׂרוֹת, וְלִכּוֹן מִחֵיב עֲדוּן (כז) לְהִיטִיב עִם הַנְּדוֹן בְּכָל הַטּוֹבוֹת, שְׂצוּתָהּ הַתּוֹרָה, לְשַׁאֵר אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל, כִּי לֹא נִגְרַע עֲרֻכּוֹ בְעֵינֵינוּ עַל יְדֵי הַלִּישָׁנָא בִּישָׂא (הַלְשָׁה"ר) לְשׁוֹם דְבָר*. רַק שֶׁהַתּוֹרָה הַתִּירָה לְחֹשׁ לְלִישָׁנָא בִּישָׂא לְעַנְּוֹ לְשַׁמֵּר אֶת עֲצָמוֹ וְאֶת אֲחֵרִים מִמֶּנּוּ, וְעַל כּוֹן כְּתָבוּ הַפּוֹסְקִים דְמָה שְׁמַתָּר לְחֹשׁ, הֵיבּוּ הִיכָא שְׂיֻכַל לְבוֹא לְיַדֵי הַזֶּקַע (כט) לוֹ אוֹ לְאֲחֵרִים, אִם לֹא יִחֹשׁ לוֹ, (דְבָר זֶה, דְלֹאֲחֵרִים צָרִיר בְּאִזְרֵי רְחֵב וְעַיִן פֶּה בְּבִאָר מִים חַיִּים וּלְקַמּוֹן בְּחֶלֶק ב' בְּכָלֵל ט' עַיִן שֶׁם הֵיטֵב, כִּי שֶׁם נִרְחִיב בְּזֶה, בְּעִזְרַת ה'). אֲבָל בְּעַנְּוֹ אַחֵר אֲסוּר לְחֹשׁ לְלִישׁוֹן הָרַע וְלְהֶאֱמִינוּ כָּלֵל.

*ולא מבעי היכא דבלאו (ואין צריך לומר כאן שבלא) הלישנא בישא הוא כשאר אנשים מישראל, אלא אפלו אם בלאו הכי (בלא כר) גם כן נתחזק בעיר לאדם רשע על ידי מעשיו הרעים, אך שעל ידם לא יצא עדין לגמרי מכלל שאר אנשים מישראל, כגון, (כז) להשיב לו אבדה וכדי לתן לו צדקה או לפדותו וכיוצא בו, ועתה נשמע עליו עוד מאנשים שיצא לגמרי מכלל "עמיתך", כגון, דשביק התרא ואכיל אסורא (עוזב התר ואוכל אסור), כיון שלא נתברר דבריהם בבית דין, רק שאמרו אנשים בדרך ספור בעלמא (כח) אין לקבל דבריהם לאמת כדי למנע את עצמו על ידי זה מפדיונו, אם נשבה וכיוצא בו.